

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת, שהרואה אבדת חברו חייב להשיבה: "כִּי תִפְגַּע נְשׁוֹר אִיבָךְ אֶל חֲמֶלְךָ תַּעֲהָ הַשֶּׁבַח תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ". גם במדינת ישראל יש 'חוק השבת אבדה', ומספר נקודות משיקות בין החוקים: לדוגמא, לפי שני החוקים, אם מדובר בחפץ זול שברור שהבעלים התייאשו ממנו, אפילו אם יש סימן לחפץ אין חובה להשיבו. כמו כן, לכולי עלמא מותר למוצא למכור את האבדה (לאחר הודעה למשטרה) כאשר היא עלולה לאבד שיעור ניכר משווייה, או שהוצאות השמירה לא סבירות ביחס לשווייה.

אמנם, יש גם מספר הבדלים בין החוקים: בעוד שעל פי התורה יש איסור להתעלם מאבדה, והמתעלם עובר בלאו, לפי החוק רק אם אדם נוטל את האבדה הוא חייב להשיבה, אך כל עוד הוא לא נטלה מותר לו להתעלם ממנה. כמו כן לפי החוק, לאחר ארבעה חודשים האבדה שייכת למוצא, ולפי חוקי התורה החפץ לעולם שייך למאבד, ובלשונו של **השולחן ערוך** (רנט, א):

"הרואה אבדת ישראל חייב להשיבה לבעליה, שנאמר: השב תשיבם (דברים כב, א), ואם נטלם על מנת לגזלה, ועדיין לא נתייאשו הבעלים ממנה, עובר משום השב תשיבם לאחר (שם), ומשום לא תגזול (ויקרא יט, יג), ומשום לא תוכל להתעלם."

כפי שנראה בהמשך, חלק מההבדלים בין החוקים משליכים גם על השאלה האם כאשר מוצאים חפץ ברחוב, מותר לתת אותו למחלקת אבדות של המשטרה. נעסוק בכך השבוע, וכן בשאלות האם צריך להשיב אבדה לגוי, האם צריך להכריז על אבדה שמוצאים בעיר, ומה דינה של אבדה ששווה פרוטה למאבד, אך למוצא אינה שווה (למשל תעודת זהות).

אבדה של גוי

האם חובה להשיב אבדה לגוי? הגמרא במסכת בבא קמא (ק"ג ע"ב) לומדת מהפסוק 'לכל אבדת אחיך', שדווקא ליהודי יש להשיב אבדה, אבל לא לגוי. הגמרא בסנהדרין (ע"ב ע"ב) מרחיבה את האיסור וכותבת, שלא זו בלבד שאין חובה להשיב אבדה לגוי, אלא שיש בכך איסור - 'לא יאבה ה' לסלוח לו'.

עם זאת, שהגמרא (שם) מביאה את דברי רבי פנחס בן יאיר הפוסק, שבמקום בו יוצר חילול שם שמים, דהיינו שהגוי יניח שיהודי מצא את האבדה ולמרות זאת לא השיב - חובה להשיב. כמו כן, אם יהודי ימצא את האבדה ובזכות כך שיחזירה יוצר מצב שיתקדש שם שמים (ישבח את היהודים על דתם וכדומה), מותר וראוי להשיב את האבדה.

מחלוקת הראשונים

נחלקו הראשונים מדוע אסור להחזיר אבדה לגוי:

א. **רש"י** (ד"ה והמחזיר) פירש, שמצוות השבת אבדה התייחדה בכך שצריך לעשותה רק מפני ציווי ה' ולא בעקבות המוסר הטבעי, לכן אם אדם משיב אבדה גם לגוי, הוא מראה שמצווה השבת אבדה לא חשובה לו בגלל שה' ציווה, אלא בגלל המוסר.

ב. **הרמב"ם** (גזילה ואבדה יא, ג) חלק על רש"י, ככל הנראה כי הנימוק לא לקיים ממניע מוסרי וכדי להוכיח שמדובר במצווה, קשה, וכי יש עניין שהמוסר והתורה יתנגשו?! לדעתו הסיבה שאסור להחזיר אבדה לגוי היא, שמחזקים בכך 'רשעי עולם'. כלומר, נתינת ממון לרשעים תומכת בהם כלכלית, ואף מחזקת את דרכם כאשר הם רואים שמחזירים להם את חפציהם. ובלשונו:

"אבידת הגוי מותרת שנאמר 'אבידת אחיך', והמחזירה הרי זה עובר עבירה מפני שהוא מחזיק ידי רשעי עולם, ואם החזירה לקדש את השם כדי שיפארו את ישראל וידעו שהם בעלי אמונה הרי זה משובח, ובמקום שיש חלול השם אבידתו אסורה וחייב להחזירה, ובכל מקום מכניסין כליהם מפני הגנבים ככלי ישראל מפני דרכי שלום."

ג. **המאירי** (ב"ק ק"ג ע"ב ד"ה נמצא) בגישה שלישית כתב, שיש להשיב אבדה רק ממידת חסידות, שהרי אחרי הכל החפץ כבר לא ברשות המאבד. משום כך, רק לעם ישראל המתנהג על פי המוסר יש להתנהג בחסידות, ואילו לאומות העולם שאינן מתנהגות בצורה מוסרית - אין. אמנם לפי זה הוסיף, שבאומות הגדרות בנימוסים אכן יש חובה להחזיר כמו ליהודי, ובלשונו:

להלכה

מדברי **הבית יוסף** (חו"מ סו) עולה שלא קיבל את הגדרתו המרחיבה של המאירי, שכל אומה שגדורה בדרכי האומות חובה להשיב לה אבדה (מה עוד שהוא לא ראה את דבריו, כי כתבי המאירי היו אבודים מאות שנים), אך הביא **בשולחן ערוך** (שם, א) את דברי הרמב"ם, שאין להחזיר אבדה לרשעי עולם, משמע שגוי שאינו רשע מותר (ואף ראוי) להשיב לו אבדה, ולא כדעת רש"י שבכל עניין אסור.

משום כך עולה, שכאשר יש רחוב בו רוב העוברים ושבים יהודים, נקודת ההנחה היא שהאבדה שייכת ליהודי ויש חובה להכריז. לעומת זאת, אם מדובר ברחוב בו עוברים רוב גויים, אם מדובר בגויים רשעים אין להשיב את האבדה, ואם לא או שיש בהשבת האבדה קידוש ה' - מותר להשיב (ועיין הערה¹).

שווי פרוטה

כפי שראינו בפתיחה, גם אם מדובר ברחוב שרוב העוברים בו יהודים, צריך שהאבדה תהיה בשווי משמעותי בשביל שיהיה צריך להשיב אותה. כמו כן, אם מדובר בחפץ המיוצר בצורה מסחרית, כמו למשל כרטיס רב קו אנונימי וכדומה - אין חובה להשיבו כיוון שאין בו סימנים. נחלקו הפוסקים מה הדין כאשר יש לאבדה משמעות כספית למאבד אבל לא למוצא, כמו תעודת זהות:

א. בשו"ת **בית יצחק** (א, פז) כתב, שמכיוון שאין באבדה זו שווה פרוטה - אין חובה להשיבה, למרות שלבעל האבדה היא שווה כסף. הוא כתב, שכאשר הגמרא בבבא מציעא (כ"ע"א) כותבת שיש להשיב חבילת שטרי חוב (צ'קים), הסיבה לכך היא שהערך של הנייר שווה פרוטה, אבל אם אין שוויון כך - אין חובה להשיב (ועיין נתיבות סי' קמח).

¹ מעיקר הדין, כאשר מדובר באבדה של יהודי המחלל שבת בפרהסיא, אין להשיב לו את האבדה, ממש כמו גוי (למעט דעת המאירי שראינו לעיל, שאם הוא מוסרי יש להשיב לו). למרות זאת בזמנינו יש חובה להשיב לכל יהודי, כי כפי שראינו בעבר (ויקרא שנה ב'), הדעה המסתברת שרוב ככל היהודים בזמנינו נחשבים תינוקות שנשבו, כך שהוא לא נחשב גוי לעניין זה שלא משיבים לו אבדה.

ב. מדברי שאר האחרונים, **החזון איש** (ב"ק ו, ג) **הגרש"ז אויערבך** (ג, קד) ועוד, עולה שהם חלקו על הבית יצחק (וכך פשוט בסברא). **הנתיבות פסק**, שאם אדם הורס לחברו חפץ שהוא בעל ערך אישי עבורו (כמו אלבום תמונות, תעודת זהות וכדומה), הוא חייב לשלם לו רק את מחיר החפץ בשוק - כמה אדם ברחוב היה מסכים לשלם על אותו האלבום (וראייה לדבריו הביא מבבא קמא).

האחרונים הנ"ל חלקו על דברי הנתיבות ודחו את ראיותיו, ופסקו שיש חובה לשלם את הסכום בו היה הניזק מסכים לקנות את האלבום מאדם בשוק, למרות שאדם אחר שאין לו קשר לאלבום לא היה מסכים לקנות אותו. אם כן, כמו שבנזיקין מתייחסים על השווי של האלבום לניזק, כך בהשבת אבדה יש להסתכל על שווי האבדה למאבד.

הכרזה על האבדה

כאשר מוצאים תעודת זהות, אין בעיה להשיב את האבדה לבעליה, דנו הפוסקים מה יש לעשות כאשר מוצאים אבדה שיש לה סימנים אך קשה למצוא את בעליה:

הגמרא במסכת בבא מציעא (כח ע"ב) כותבת, שכאשר בית המקדש היה קיים, היו מכריזים על האבדה שם, במקום שנקרא 'אבן הטוען'. לאחר חורבן המקדש קבעו, שיש להכריז על האבדה בבתי כנסיות ומדרשות. כמובן שאין הכוונה שצריך בדווקא שם, אלא העיקר שיהיה זה מקום בו אנשים שמים לב שפרסמו על המציאה. כמה זמן צריך לפרסם את המודעה?

הרב שטרנבוך (תשובות והנהגות ג, תסד) כתב ששבוע הוא זמן מספיק, אך למעשה כפי שמובא בשם **הרב משה פיינשטיין** (השבת אבדה כהלכה) נראה שאין זמן קבוע לדבר, וכמובן שהכי טוב שהמודעה תפורסם כמה שיותר זמן, אבל כאשר המודעה נמצאת זמן סביר במקום שאפשר לראותה, מעיקר הדין מותר להסירה. ובלשון הרב שטרנבוך:

"בכל דבר שאין בו חביבות לבעליו בהשימוש בחפץ שרגיל בו, יכול לשום דמיו ולהשתמש בו אחר שהתיימש מלמציא בעל האבידה, היינו אחר שהכריז כדן ולא באו, וצורת ההכרזה היא שמניח מודעות בבתי כנסיות מסביב ומונח שם לכל הפחות כשבוע ימים."

הפרסום בתי כנסיות מועיל, כאשר מוצאים אבדה ביישוב או בשכונה סגורה, מה שאין כן כאשר מוצאים בעיר, שתליית מודעה במקום המציאה לרוב לא אפקטיבית. דנו הפוסקים בעקבות הגמרא בבא מציעא (כא ע"ב), האם במקרה כזה יש למסור את האבדה למחלקת המציאות של המשטרה, או שיש לשמור אותה 'עד שיבוא אליה'.

מחלוקת האחרונים

הגמרא במסכת בבא מציעא כותבת, שאם אבדה נסחפה לנהר או לים - מותר למוצא לקחתה, מכיוון שהבעלים התיימשו ממנה (אפילו אם בעל החפץ צועק שאינו מתיימש), וכך פסק **השולחן ערוך** (רנט, ז). **הרמ"א** (שם) הוסיף, שאם על פי חוקי המדינה יש להשיב את האבדה גם במקרה זה - חובה להשיב את האבדה משום דינא דמלכותא דינא (דין המלכות דין).

כיצד פוסקים במקרה זה דינא דמלכותא דינא?! הרי זה נגד דין הגמרא שבמקרה זה האבדה הפקר, ודינא דמלכותא לא גובר על דין הגמרא! תירץ **קצות החושן** (רנט, ג), שמכיוון שבמקרה זה גם על פי הגמרא זו מידת חסידות להשיב את האבדה (וכפי שכתב הדרכי משה רנט, ב), כאשר דין המדינה משפר את חוקי הגמרא - מותר ורצוי ללכת אחריו.

א. בעקבות דברי קצות החושן, הביא בספר השבת אבדה כהלכה (עמוד קנג) בשם **הגרש"ז אויערבך**, שאין להשיב אבדה למשטרה. ונימק, שמכיוון שכאשר המשטרה משיבים את האבדה, הם לא משיבים על פי סימנים כדרישת התורה, לכן במקרה זה אין חוקי המדינה הדורשים להשיב את האבדה למשטרה גוברים על דברי הגמרא, וכן פסק **הרב שטרנבוך** (שם). ובלשון:

"וצורת ההכרזה היא שמניח מודעות בבתי כנסיות מסביב ומונח שם לכל הפחות כשבוע ימים, עיין סימן רס"ז סעיף ג' ובסמ"ע סעיף ק"ב. ולא מספיק להודיע במשטרה וכדומה כיון שאין דורשים סימנים כדן, וכשנתברר למוצא שלא באים לתבוע שם דמיו ומניחו ומשתמש בו."

ב. לעומת זאת בשם **הרב אלישיב** (שם) מובא, שאפשר לתת את אבדה למשטרה, ובטעם הדבר נימק, שמכיוון שאין אפשרות אחרת טובה יותר, וגם המשטרה לא מיד משחררת את האבדה אלא אם כן עושה בירור מסוים, דבר זה עדיף משמירת האבדה שיגרום לכך שכל הנראה האבדה לעולם לא תושב לבעליה.

ראייה לרב אלישיב

ראייה לרב אלישיב, הביא **הרב זלמן נחמיה גולדברג** מדברי הגמרא בבבא מציעא (טו ע"ב). הגמרא מביאה מחלוקת בין האמוראים, האם החובה להשיב אבדה על פי נתינת סימנים היא מדאורייתא או מדרבנן, כאשר לדעת הסובר שסימנים מדרבנן, הדרך להשיב אבדה על פי התורה היא באמצעות עדים המעידים שהאבדה שייכת לפלוני.

מדוע אם כן לשיטתו חכמים חידשו שאפשר להשיב על פי סימנים, למרות הסיכון שמישהו אחר ידרוש את החפץ? רבא כותב, שהמאבד מבין, שאם יצטרכו עדים להוכיח שהחפץ אכן שייך לאדם פלוני, ייתכן שהוא בעצמו לא ימצא כאלה, אם כן עדיף לו לקחת את הסיכון שיבוא מישוהו אחר וייתן סימנים וייקח את החפץ, מאשר שיצטרכו עדים ואז גם לו לא יהיה סיכוי לקבלו חזרה.

אומר הרב גולדברג, ייתכן שהוא הדין במקרה זה, שעדיף למאבד שיתנו את האבדה למשטרה למרות הסיכון שמישהו אחר ייקח את החפץ שלו, מאשר שהמוצא לא ייתן את החפץ וינסה לפרסם את מציאת האבדה בעצמו, והסיכוי שהמאבד אכן יגיע אליו אפס¹ (יש להוסיף, שבזמן הזה שיש אתרי השבת אבדה הדין ייתכן שהדין השתנה, ועדיף לפרסם שם).

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו²...

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com